بايرام-ئالىدىكى ئۇيغۇرلار

مۇنەۋۋەر ھەبىبۇللا

مۇھەررىر ئىلاۋىسى:

مەزكۇر ماقالە مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تۈركىي تىل ئە-دەبىيات دوكتورى مۇنەۋۋەر ھەبىبۇللانىڭ 2003 - يىل ئۆكتەبىردە بېيجىڭدا چاقىرىلغان «جۇڭگو ئۇيغۇر تارىخ، مەدەنىيەت تەتقىقاتى ئىلمىي جەمئىيىتى 3 - نۆۋەتلىك مۇھاكىمە يىغىنى»دا ئوقۇغان ئىلمىي ماقالىسى ھەم شۇ نۆۋەتلىك يىغىندا مۇنەۋۋەر ئىلمىي ماقالە بولۇپ باھالىنىپ، مۇكاپاتلانغان ئون پارچە ماقالىنىڭ بىرى. ئاپتور تۈركىي تىل ئەدەبىياتى ساھەسىدىكى نوپۇزلۇق ئالىم بولۇش سۈپىتى بىلەن «بايرام - ئالى-دىكى ئۇيغۇرلار» ناملىق بۇ ماقالىسىنى 1991 - ، 1997 - ، 1998 - ۋە 2001 - يىللاردا كۆپ قېتىم تۈركمەنىستانغا بېرىپ تىل تەتقىقاتى، ئوقۇتۇش تەتقىقاتى، خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يى-غىنلىرى قاتارلىق ئىلمىي پائالىيەتلەردە بولۇش جەريانىدا، تۈركمەنىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ بايرام - ئالى شەھىرى قاتارلىق جايلاردا ياشايدىغان ئۇيغۇر قېرىنداشلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ، تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق يازغان. بۇ ماقالىدە تۈركمەنىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ مورغاپ دەريا ۋادىسىدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇر قېرىنداشلارنىڭ يەتتەسۇ ۋادىسىدىن كۆچۈپ بېرىشىنىڭ سەۋەبلىرى، ئۇلارنىڭ كەچۈرمىشلىرى ۋە ھازىرقى ئەھۋالى قىسقىچە تونۇشتۇرۇلىدۇ. ئوقۇرمەنلىرىمىزنى شۇ يەردە ياشايدى-غان ئۇيغۇر قېرىنداشلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار قىلىش ئۈمىدى بى-لەن، بۇ ماقالىنى ئېلان قىلدۇق. ئاپتورلىرىمىزنىڭ دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلار ھەققىدە يېزىلغان نادىر ئەسەرلىرىنى داۋاملىق ئەۋەتىپ تۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

يەتتەسۇ ۋادىسىدا ياشايدىغان 2000 دىن ئارتۇق ئۇيغۇر بۇنىڭدىن يۈزنەچچە يىل ئىلگىرى مورغاپ دەرياسى ۋادىسىغا كۆچۈپ بارغان. مورغاپ دەرياسى تۈركمەنىستان جۇمھۇرى-يىتىنىڭ جەنۇبىدىكى ئەڭ چوڭ دەريانىڭ بىرى ئىدى. تا-رىختا يىپەك يولى ئارقىلىق قەدىمكى مىسىر، بابىل، پېرسىيە، كاۋكاز ۋە يىراق شەرقنىڭ ھەرقايسى جايلىرىنى ئۆزئارا تۇ-تاشتۇرۇپ تۇرىدىغان قەدىمكى مەشھۇر شەھەر «مەرۋى» ئە-نە شۇ مورغاپ دەرياسى ۋادىسىدا گۈللەپ، تەرەققىي قىلغان. 2500 يىلدىن كۆپرەك تارىخقا ئىگە بۇ قەدىمىي شەھەر مىلا-دىدىن ئىلگىرىكى 7 - ئەسىردىن باشلاپلا ئىنسانلار ئول-تۇراقلاشقان جايلارنىڭ بىرى بولۇپ كەلگەنىدى. كېيىنچە، مورغاپ دەرياسىدا سۇنىڭ ئازلاپ كېتىشى بىلەن، جىلغىلار قاغجىراپ، ئېكىنزارلىق ۋە باغۋارانلىقلار قۇملىشىپ كەتكەن. تاكى 19 - ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىغا قەدەر چارپادىشاھ بۇ يەرنى ئۆزىنىڭ خۇسۇسىي زېمىنى سۈپىتىدە باشقۇرۇپ كەلگەن بولۇپ، مورغاپ دەرياسىدىن سۇ چىقىرىپ دېھقانچىلىق قى-لىش مەقسىتىدە، 2000 دىن ئارتۇق ئۇيغۇر دېھقانىنى بۇ يەر-گە كۆچۈرۈپ كەلگەن. شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن مورغاپ جىل-غىسىنىڭ ئىككىنچى قېتىملىق ھاياتى باشلانغان.

* * *

تۈركمەنىستاندىكى ئۇيغۇرلار ئاساسلىقى مورغاپ دەريا جىلغىسىدىكى بايرام - ئالى، مېرۋ، يۇرتان ۋە باشقا رايونلاردا ئولتۇراقلاشقان. 1990 - يىلدىكى ستاتىستىكىدىن قارىغاندا، يۇقىرىقى جايلاردا 250 ئۆيلۈك ئۇيغۇر، 1392 نوپۇس بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ 90 پىرسەنتى بايرام - ئالى شەھىرىگە توپلانغان. ئۇ يەرلەردە ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسى ئاز بولسىمۇ، يەنىلا ئۆزلىرىنىڭ ئانا تىلىنى ۋە ئەنئەنىۋى ئۆرپ - ئادەتلىرىنى ساقلاپ، ئۆز تارىخىنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن.

بايرام - ئالىدىكى ئۇيغۇرلارغا مۇناسىۋەتلىك خەۋەر دەس-لەپتە، 1960 - يىللارنىڭ باشلىرىدا «كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتىدە بېرىلگەن. 1962 - يىلى تاشكەنت ئۇنىۋېرسىتېتى-نىڭ دوتسېنتى نىكىراسكايا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، ئۇي-غۇرلارغا مۇناسىۋەتلىك بىرنەچچە پارچە ماقالە ئېلان قىلغان. 1963 - يىلى قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيىسى ئۇيغۇرشۇناس-لىق تەتقىقات ئورنىنىڭ مەسئۇلى سەئىدۋاققاسوف بايرام - ئا-لىدىكى ئۇيغۇرلار توغرىسىدا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان. 1961 - ، 1964 - يىللىرى ئارىلىقىدا ئېسىيوپ بايرام - ئالى-دىكى ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخى ۋە ھازىرقى ئەھۋالى توغرىسىدا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان.

ئۇيغۇرلارنىڭ ئوتتۇرا ئاسىياغا كۆچۈشى

18 - ئەسىرنىڭ ئوتتۇرا ۋە ئاخىرقى باسقۇچلىرىدا جەنۇ-

شىرىتان لۇغەت: چىش چوتكىسى — ھەر كۈنى ئېغىزغا كىرىدىغان، ئەمما يېگىلى بولمايدىغان نەرسە.

بىي شىنجاڭ دېھقانلىرى چىڭ خاندانلىقى ھۆكۈمرانلىرىنىڭ زۇلۇمىغا چىداپ تۇرالماي قوزغىلاڭ كۆتۈرگەن. دېھقانلار قوزغىلىڭى مەغلۇپ بولۇپ، ۋەھشىيانە باستۇرۇلغاندىن كېيىن، جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ئۇيغۇرلاردا ئارقا-ئارقىدىن ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا قېچىش دولقۇنى كۆتۈرۈلگەن. مەسىلەن، 1830-يىلى ئوتتۇرا ئاسىيادىكى قوقەند خانلىقىغا قېچىپ بارغان ئۇيغۇرلارنىڭ سانى 10 مىڭدىن 12 مىڭغىچە بولغان؛ شۇ يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە يەنە 70 مىڭ ئادەم كۆچۈپ كەلگەن. 1857-يىلى جەنۇبىي شىنجاڭ تەۋەسىدىن 15 مىڭدىن 20 مىڭغىچە ئۇيغۇر ئاھالىسى قوقەند خانلىقى تەۋەسىگە قېچىپ كېلىۋالغان. تولۇقسىز مەلۇماتلارغا قارىغاندا، 18-ئەسىرنىڭ ئاخىرى ۋە 19-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا قەشقەردىن ئوتتۇرا ئاسىيا (ئاساسلىقى پەرغانە جىلغىسىغا كەلگەن)غا قېچىپ بارغان ئۇيغۇرلارنىڭ سانى 85 مىڭدىن 120 مىڭغىچە بولغان. 1884-يىلى ئىلى تەۋەسىدىن ۋېرنا (بۈگۈنكى ئالما-ئاتا) ئوبلاستىغا 45 مىڭ 373 ئۇيغۇر قېچىپ بارغان. 1881-يىلدىن 1883-يىلغىچە يەتتەسۇ ۋادىسىغا كۆچكەن ئۇيغۇرلار ۋە تۇڭگانلار ئاساسلىقى ياركەنت، ئاقسۇ، كەتمەن، مەرۋى، كورام، قاراسۇ پىشپەك (بىشكەك) قاتارلىق جايلاردا ئولتۇراقلاشقان بولسا، يەنە بىر قىسىم ئۇيغۇرلار سىر دەريا ئوبلاستىغا تەۋە جامبۇل، پەرغانە ئوبلاستىغا تەۋە ئوش قاتارلىق جايلاردا ئولتۇراقلاشقان. ئەينى چاغدا ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى ھاممال، ھارۋىكەش (مەپىچى)، كاھىشچىلىق (خۇمدانچىلىق) قاتارلىق ئېغىر جىسمانىي ئەمگەكلەرگە تايىنىپ كۈن كەچۈرگەن.

شىنجاڭ تەۋەسىدىن ئوتتۇرا ئاسىياغا كۆچكەن ئۇيغۇرلارنىڭ سانى 20-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا 194 مىڭدىن 215 مىڭغىچە بولۇپ ستاتىستىكىلانغان. ئۇلار ئوتتۇرا ئاسىياغا قېچىش جەريانىدا ئازاب-ئوقۇبەتلەرنى كۆپ تارتقان، نۇرغۇن كىشىلەر ئاچلىق ۋە سوغۇق دەستىدىن يول ئۈستىدە ئۆلۈپ كەتكەن. ئاشۇ كۆچمەنلەر ئۈچۈن بوز يەر ئېچىپ، ئۆزلىرىنىڭ يېڭى ھويلا-ئاراملىرىنى قۇرۇپ چىقىش تېخىمۇ مۈشكۈل بولغان. بولۇپمۇ يوقسۇل، ئاجىز، ئۆي سالغۇدەك قۇربىتى يوق كەمبەغەللەر نەچچە يىللاپ گەمىلەردە ۋە كەپىلەردە يېتىپ كۈن ئۆتكۈزگەن. شۇ چاغلاردا چارپادىشاھنىڭ ئۇلارغا تەقسىملەپ بەرگەن يەرلىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۈنۈمسىز، سۇ كەمچىل بولغان چۆل بولۇپ، ئۇلار ئەنە ئاشۇنداق جاپالىق شارائىتتىمۇ قان-تەر ئاققۇزۇپ، جاپالىق ئىشلەش ئارقىلىق، ئاشۇ پايانسىز چۆل-جەزىرىلەرنى گۈزەل ئېكىنزارلىققا ئايلاندۇرغان. چارپادىشاھنىڭ ئۇيغۇرلارنى كۆپلەپ ئوتتۇرا ئاسىياغا كۆچۈرۈپ كېلىشىمۇ ئالدى بىلەن ئۆز مەنپەئەتىنى ئويلاشتىن بولغان. بىرىنچىدىن، ئۇلار ئوتتۇرا ئاسىيا-تۈركىستاندىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئالدىدا مۇسۇلمانلارغا ھېسداشلىق قىلغۇچىلار قىياپىتىدە كۆرۈنۈۋالغان. ئىككىنچىدىن، ئوتتۇرا ئاسىيا-تۈركىستاندىكى بوز يەر ئاچقۇچىلارنىڭ سانىنى كۆپەيتىشنى مەقسەت قىلغان. ئۈچىنچىدىن، تەرەققىي قىلىۋاتقان روسىيە سانائەت كارخانىلىرى ئۈچۈن تېخىمۇ كۆپ ئەرزان باھالىق ئەمگەك كۈچلىرى بىلەن تەمىن ئېتىشنى مەقسەت قىلغان.

ئوتتۇرا ئاسىياغا قېچىپ بارغان ئۇيغۇرلاردىن باشقا، ئۇ يەردىكى ئۇيغۇرلار ئارىسىدىكى يەنە بىر قىسىم كىشىلەر قەشقەردىن ئوتتۇرا ئاسىياغا ئىشلەمچىلىككە ۋە تىجارەت قىلىشقا كەلگەنلەر بولۇپ، كېيىنچە ئۇلارمۇ ئولتۇراقلىشىپ قالغان. 19-ئەسىرنىڭ 90-يىللىرىغا كەلگەندە شىنجاڭ تەۋەسىدىكى ئۇيغۇرلاردىن ئوتتۇرا ئاسىياغا كۆچىدىغانلارنىڭ سانى ئازىيىشقا باشلىغان.

بايرام ـ ئالىغا مۇساپىر بولۇش

تارىخىي ھۆججەتلەرگە ئاساسلانغاندا، مىلادى 1883-يىلى تۈركمەنستانلىق يۇسۇپخان بىلەن ئۇنىڭ ئىنىسى گۇلجامالخان سانىت پېتېربۇرگقا بېرىپ چارپادىشاھقا سوۋغات تەقدىم قىلغان. بۇ ئىككىيلەن شۇ قېتىم بايرام-ئالى شەھىرىنىمۇ سوۋغات سۈپىتىدە چارپادىشاھنىڭ قىزىغا ھەدىيە قىلغان. شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ يەر چارپادىشاھنىڭ خۇسۇسىي زېمىنى بولۇپ قالغان. 1884-يىلى مورغاپ دەريا ۋادىسى روسىيە ئىمپېرىيىسىگە تەۋە قىلىنغان. ئىمپېراتور ئالېكساندىر III ۋە ئۇنىڭ ئەمەلدارلىرى بۇ يەردىن پايدىلىنىپ روسىيە ئۈچۈن يېڭى ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنى، ئاساسلىقى پاختا ئىشلەپچىقىرىش پىلانىنى تۈزۈشكەن.

چارروسىيە دائىرلىرى يەتتەسۇ ۋادىسىنى تەكشۈرۈش ئارقىلىق، ئۇيغۇرلارنىڭ «دېھقانچىلىق ۋە باغۋەنچىلىك ئىشلىرىغا ماھىرلىقىغا بۇ يەردىكى ھېچقانداق مىللەتنىڭ يېتەلمەيدىغانلىقى»نى بايقىغان. شۇنىڭ بىلەن 1890-يىلى چارپادىشاھنىڭ مورغاپ ۋادىسىنى ۋاكالىتەن باشقۇرغۇچىسى پولكوۋنىك لودسوف يەتتەسۇ ۋادىسىدىن بۇ يەرگە بىر تۈركۈم ئۇيغۇر ئاھالىسىنى كۆچۈرۈپ كېلىش لايىھىسىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، پادىشاھنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالغان.

1889-يىلى باھاردا، پولكوۋنىك لودسوف ۋېرنا (بۈگۈنكى ئالما-ئاتا)غا كېلىپ، شۇ يەردىكى ئۇيغۇرلارنىڭ بايلىرىدىن زېمىندىن ئاخۇن، ئىمىر ھەمزە ۋە نۇردۇنلار بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇلارنى سىنىۋالغان. بۇلارنىڭ ئارىسىدىن زەي-

ندىن ئاخۇن مورغاپ ۋادىسىغا بېرىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۆز قېرىنداشلىرىنى تۈركمەنىستانغا كۆچۈپ بېرىشقا بارلىق چارە - ئاماللار بىلەن رىغبەتلەندۈرگەن. ھەتتا ئۇ كىشىلەرنى ئالداپ «مورغاپ دەرياسىنىڭ بويلىرى بەئەينى جەننەت ئىكەن، ئۇ يەردە خورمىلار يىل بويى مەي باغلاپ پىشىپ تۇرىدىكەن، ئېگىزرەك دۆڭ ئۈستىگە چىقىپ قارىسىلا، مەككىنى كۆرگىلى بولىدىكەن؛ ئەگەر بېرىشنى خالىساڭلار، ھەممىڭلار ھاجى بولالايسىلەر» دېگەن. مانا شۇنىڭ بىلەن چارپادىشاھنىڭ ئاھالە كۆچۈرۈش پىلانى ئاسانلا ئەمەلىيلەشكەن. ئۇلار پىلانلىرىنى ئىجرا قىلىشتا تۈرلۈك شەرتلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئوتتۇرا ئاسىياغا ئەمدىلەتىن كۆچۈپ بارغان، تېخى تۈزۈكرەك يەرلىشىپ كېتەلمەيۋاتقانلارنى مورغاپ ۋادىسىغا كۆپرەك كۆچۈپ بېرىشقا قىزىقتۇرغان.

بىرىنچى تۈركۈم ئۇيغۇر كۆچمەنلىرى 1890 - يىلى باھاردا كاسپىي دېڭىزى قىرغىقىغا قاراپ كۆچۈش سەپىرىگە ئاتلانغان. ئۇلار جەمئىي 272 ئائىلىلىك، 1303 ئادەم (كۆپ قىسمى بويتاق نەۋقىران ياشلار) بولۇپ، ئالتە ئاي يول يۈرۈپ سەمەرقەنتكە يېتىپ كەلگەن. ئۇلار داۋاملىق ئالغا ئىلگىرىلەپ، تاشكەنتكە يېتىپ كەلگەندە، يەرلىك كىشىلەر ئۇلارنى توسۇپ، ئۇلارنىڭ شۇ يەردە تۇرۇپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشكەن بولسىمۇ، لېكىن ئاچ - يالىڭاچ، جۇلدۇر كىيىم ھالەتتىكى بۇ كىشىلەر بايرام - ئالىگە بېرىش ئىرادىسىدىن يانماي، مەككىنى تاۋاپ قىلىۋېلىشنى بۇ يەردە قېلىشتىن ئەۋزەل كۆرۈشكەن. ئۇلار بارار جايىغا يېتىپ بېرىشقاندىلا، ئەھۋالنى كۆرۈپ، لودسوفنىڭ ئەرزان باھالىق ئەمگەكچىلەرگە ئېرىشىش ئۈچۈن قۇرغان قاپقىنىغا دەسسىگەنلىكىنى ئاندىن بىلىپ يېتىشكەن. ئۇلارغا بارغان جاي پايانسىز قۇملۇق بولۇپ، ئاچارچىلىق ۋە تومۇز ئىسسىقىنىڭ دەردىنى يەتكۈچە تارتىشقان. ئۇلار شۇ يەردە سۇ ئامبىرى ياساشقان، ئۆستەڭ قېزىپ سۇ باشلىغان، بوز يەر ئېچىپ دېھقانچىلىق قىلغان. خۇمدانىدا خىش پىشۇرۇپ ئۆي سېلىپ، ئۇيغۇرلارنىڭ يېڭى بىر يۇرت - ماكانىنى بەرپا قىلىشقا كىرىشكەن. مەسىلەن، بايرام - ئالىدىكى مەمەيۇزى، دادامتۇ، توقۇزتارا، چاپچال دەپ ئاتىلىدىغان ئۇيغۇر مەھەللىلىرى ئەنە شۇلارنىڭ مىسالىدۇر.

يۈز يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بېرى، بايرام - ئالىدىكى ئۇيغۇرلار يەرلىكتىكى باشقا مىللەتلەر بىلەن بىرلىكتە يۇرت - ماكانلىرىنى قۇرۇش ۋە قوغداش ئۈچۈن زور تۆھپىلەرنى قوشقان. مەسىلەن، تۈركمەنىستاندىكى ئەڭ چوڭ قانال بولغان قاراقۇم قانىلىنى قېزىش ۋەزىپىسىنى ئاساسلىقى ئۇيغۇرلار زىممىسىگە ئېلىپ پۈتتۈرگەن. قۇرۇلۇشنىڭ باش ئىنژېنېرلىقىنىمۇ بايرام - ئالىدىكى ئۇيغۇرلار ئارىسىدىن چىققان سۇ ئىنشائاتلىرى مۇتەخەسسىسى مەمەتخان غازىتوپ ئۈستىگە ئالغان. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى دەۋرىدىكى ۋەتەننى قوغداش ئۇرۇشىغا بايرام - ئالىدىكى ئۇيغۇرلاردىن 150 نەۋقىران يىگىت قاتنىشىپ، ئۇلاردىن 53 نەپىرى ئۇرۇشتا قۇربان بولغان.

بايرام - ئالىدىكى ئۇيغۇرلار جاپالىق شارائىت ئاستىدا، ئۆزلىرىنى قۇدرەت تاپقۇزۇش ئۈچۈن، پەن - تېخنىكا بىلىملىرىنى تىرىشىپ ئۆگەنگەن. 1990 - يىللاردىكى ستاتىستىكىدىن قارىغاندا، ئۇلاردىن 49 كىشى ئالىي مەكتەپ، 73 كىشى ئوتتۇرا تېخنىكوم مائارىپ تەربىيىسىنى ئالغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىككى نەپىرى كاندىدات دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغان، 26 كىشى ئىنژېنېر - مۇتەخەسسىس بولغان، 42 ئادەم مائارىپ خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان، ئۈچ ئادەم ھۆكۈمەت تارماقلىرىدا مەمۇرىي رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئۆتىگەن. ئۇلاردىن باشقا بىر قىسىم ئۇيغۇرلار تېبابەتچىلىك ۋە تىجارەت ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغان.

1919 - يىلى بايرام - ئالىدىكى پېشقەدەم مائارىپچى مەرۇپ مەمەتوف يەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ قوللىشى ئارقىسىدا، تۇنجى قېتىم يەتتە يىللىق ئوقۇش تۈزۈمىدىكى ئۇيغۇر مەكتىپىنى قۇرۇپ چىققان. تاكى 1937 - يىلى ستالىننىڭ چەكلىشى بىلەن مەكتەپ تاقالغانغا قەدەر، بايرام - ئالىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ كۆپ قىسمى مەرۇپ مەمەتوف ئاچقان مەكتەپتە ئوقۇپ كەلگەن. مەكتەپ تاقالغاندىن كېيىن، مەرۇپ مەمەتوف تاشكەنتكە بېرىپ داۋاملىق بىلىم ئاشۇرغان. كېيىن ئۇ ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ ئۆزبېكىستان تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ مىنىستىرى، رادىئو - تېلېۋىزىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن. ئۇنىڭ ئۈچ قىزى ئايرىم - ئايرىم ھالدا تېببىي پەنلەر دوكتورى، فىزىكا ئىلمى كاندىدات دوكتورى، تارىخ پەنلىرى دوكتورى بولۇپ، مەرۇپ مەمەتوفنىڭ ئائىلىسى بايرام - ئالىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ پەخرى بولۇپ قالغان.

1990 - يىلى 4 - ئايدا بايرام - ئالى شەھىرىدە داغدۇغىلىق مەرىكە ئۆتكۈزۈلۈپ، ئۇيغۇرلارنىڭ بايرام - ئالىغا كۆچۈپ كەلگەنلىكىنىڭ 100 يىللىقى خاتىرىلەنگەن. شۇ قېتىم قازاقىستان، ئۆزبېكىستان، قىرغىزىستانلاردىكى ئۇيغۇر مەدەنىيەت ئۇيۇشمىلىرىنىڭ مەسئۇللىرى ۋە دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن ئۇيغۇر ۋەكىللىرى بايرام - ئالىغا كېلىپ مۇراسىمغا قاتنىشىپ، بايرام - ئالىدىكى قېرىنداشلىرى بېسىپ ئۆتكەن بىر ئەسىردىن كۆپرەك جاپالىق تارىخىي كەچۈرمىشلەرنىڭ ئەسلىمىسىگە داخىل بولغان.

(يولۋاس مۇھەممەتئىمىن تەرجىمە قىلدى)

شىرىتان لۇغەت: دەستۇر — ئۆزىنىڭ ئىلكى ئىسلان ئۆتكۈزىدىغان خاتالىقنى قىغىزگە يېزىپ قويۇش.